

ПЕРЕВАГИ
«СПОРТИВНИХ РЕГІОНІВ»
У ПОШУКУ І ВИХОВАННІ
ЮНИХ ТАЛАНТІВ

Вілянський Володимир, Кравченко Катерина
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

DOI: 10.32540/2071-1476-2019-1-216

Annotation

Introduction. Gymnasts Yu. Yermakov, I. Korobchynsky, G. Milutin, L. Podkopaeva, O. Svitlychnyi returned from the 1996 Atlanta Olympics with awards of various kinds, and O. Beresh, R. Mezentsev and O. Svitlychnyi returned from Sydney-2000. Represented Donetsk and Luhansk regions. In general, gymnasts won 2 gold medals, and a total of 4 gold (i.e., 50,0%), 5 silver, 5 silver (100,0%), 5 bronze, 8 bronze total (62,5%). However, at the next Games, this trend is interrupted, which can be attributed to the disappearance of the former, regional gymnastics «coaching school». Although researchers consider the role of the state and federations, but the authors pay little attention to the place of the regional aspect in the development of the sport.

Research purpose - scientifically substantiate ways to solve the problem of improving the efficiency of the use of «sports regions» for the development of a particular Olympic sport.

Research methods and materials. Methods of theoretical research are used (generalization of literature, materials from the Internet, abstraction, idealization, analysis and synthesis, induction and deduction).

Results. The National Olympic Training System (NOTS) is a structural entity integrated into the practice of long-term training of highly qualified athletes, which is a set of the most important interrelated elements of organizational and methodological nature, arranged in such a way as to ensure the most talented athletes in the Olympics. The emergence of the national team, the honor of which they defend, to the leading positions. When analyzing the functioning and development of NOTS, it is necessary to identify regional units that have the priority of independence in choosing management decisions for the development of their territorial entities, which in addition to the selected national Olympic strategy implement this Olympic strategy taking into account the conditions of the region. Objective influence of demographic and socio-economic factors on the success of the Olympic training systems allows approaching the understanding of the limits of subjective (organizational and methodological) impact on improving its quality. Therefore, to plan measures to modernize the systems of long-term Olympic training without a reliable forecast of the return on significant targeted financial investments and time-consuming organizational and methodological changes is irrational.

Conclusions.

1. Research has shown that quality training of the Olympic reserve in any country at different stages of long-term sports development should be a full part of the national system of Olympic training (NOTS) and Ukraine is no exception to this recognized approach.

2. It is established that the assessment and use of objectively existing influence of demographic and socio-economic factors on the success of the Olympic training systems allows to approach the understanding of the limits of subjective (organizational and methodological) impact on improving its quality. It is irrational to plan measures to modernize the systems of long-term Olympic training without a reliable justification for the return on additional financial investments and time-consuming organizational and methodological transformations.

3. A number of researchers representing the countries formed in the former Soviet Union, mainly from the Russian Federation, have deeply studied the peculiarities of the development of a particular sport in the regions as part of the NOTS. Some approaches and directions to improve the development of sports on the example of athletics were substantiated. The authors include the Republic of Mordovia in the regions of Russia that are advanced in terms of organizational and methodological support for training Olympians in summer sports: it is a clear leader that far surpasses other regions and competitors in terms of Moscow, Tomsk, Volgograd and Rostov regions. Meanwhile, despite the recognition of the important role of martial arts in winning awards at major international competitions, the topic of their modern development in the regions has remained unnoticed by scientists.

4. On the example of athletics it is proved that two main Olympic strategies are currently in conflict. One of them is typical for countries with long traditions in it, which use their competitive advantage in a developed material and technical base, a significant number of people involved in athletics, as well as a well-established system of long-term Olympic reserve training (European and North American countries). Another strategy is in developing countries, which rely on the high sports and genetic potential of their athletes and actively use in their training the organizational and methodological capabilities of traditional athletics centers, which is promising for the development of sports in Ukraine.

5. Submitted with a sufficient degree of evidence indicates the objective need for research to justify the development of martial arts in Ukraine, using the significant sports and genetic potential of our athletes, as well as strengthening the capabilities of ever-growing regions.

Keywords: sports region, national system of Olympic training, sports reserve, Olympic reserve, sports and genetic potential of the region.

Анотація

Вступ. З Олімпіади в Атланти-1996 з нагородами різного ґатунку повернулись гімнасти Ю. Єрмаков, І. Коробчинський, Г. Мілютін, Л. Подкопаєва, О. Світличний, а з Сіднею-2000 О. Береш, Р. Мезенцев і О. Світличний, які представляли Донецьку і Луганську області. Загалом гімнасти завоювали 2 золоті медалі, а усього було завойовано 4 золоті (тобто, 50,0%), срібних 5, усього завойовано 5 срібних (100,0%), бронзових 5, усього бронзових 8 (62,5%). Але на наступних Іграх ця тенденція переривається, що можна пов'язувати із зникненням колишньої, – регіональної гімнастичної «тренерської школи». Хоча дослідники розглядають роль держави і федерацій, але автори мало уваги приділяють місцю регіонального аспекту в розвитку виду спорту.

Мета дослідження – науково обґрунтувати шляхи розв'язання проблеми підвищення ефективності використання «спортивних регіонів» для розвитку окремого олімпійського виду спорту.

Матеріал і методи. Використані методи теоретичного дослідження (узагальнення літератури, матеріалів з Інтернету, абстрагування, ідеалізація, аналіз і синтез, індукція та дедукція).

Результати. Під національною системою олімпійської підготовки (НСОП) розуміється інтегроване в практику багаторічної підготовки висококваліфікованих спортсменів структурне утворення, що являє собою сукупність найбільш значущих взаємопов'язаних елементів організаційного і методичного характеру, упорядкованих таким чином, щоб забезпечувати потрапляння найбільш обдарованих спортсменів до числа учасників олімпійських змагань і вихід національної збірної команди, честь якої вони захищають, на провідні позиції. При аналізі функціонування і розвитку НСОП потрібно виділяти в їх складі регіональні підрозділи, які мають пріоритет самостійності у виборі управлінських рішень щодо розвитку їх територіальних утворень, які на додаток до обраної загально національної олімпійської стратегії реалізують цю олімпійську стратегію з урахуванням умов регіону. Показано, лише адекватна оцінка об'єктивного впливу демографічних і соціально-економічних чинників на успішність функціонування систем олімпійської підготовки дозволяє наблизитися до розуміння меж суб'єктивного (організаційно-методичного) впливу на підвищення її якості. Тож, планувати заходи з модернізації систем багаторічної олімпійської підготовки без надійного прогнозу віддачі від значних цільових фінансових вкладень і трудомістких організаційно-методичних перетворень, є нераціональним.

Висновки.

1. Дослідженнями встановлено, що якісна підготовка олімпійського резерву в будь-якій країні на різних етапах багаторічного спортивного вдосконалення повинна бути повноцінною складовою частиною національної системи олімпійської підготовки (НСОП) і Україна не є виключенням у цьому визнаному підході.

2. Встановлено, що оцінка і використання об'єктивно існуючого впливу демографічних і соціально-економічних чинників на успішність функціонування систем олімпійської підготовки дозволяє наблизитися до розуміння меж суб'єктивного (організаційно-методичного) впливу на підвищення її якості. Планувати ж заходи з модернізації систем багаторічної олімпійської підготовки без надійного обґрунтування віддачі від додаткових фінансових вкладень і трудомістких організаційно-методичних перетворень є нераціональним.

3. Ряд дослідників, які представляють країни, що утворились на теренах колишнього СРСР, головним чином – з Російської Федерації, глибоко вивчали особливості розвитку окремого виду спорту в регіонах як складової частини НСОП. Були обгрунтовані окремі підходи і напрямки до покращення розвитку видів спорту на прикладі легкої атлетики. До передових – за організаційно-методичним забезпеченням підготовки олімпійців в літніх видах спорту регіонах Росії – автори віднесли Республіку Мордовія: вона є явним лідером, що набагато перевершує інші регіони і конкурентів за своїми показниками Москву, Томську, Волгоградську і Ростовську області. Між тим, попри на визнання важливої ролі єдиноборств у завоюванні нагород на найбільших міжнародних змаганнях, тема їх сучасного розвитку в регіонах залишилась поки що поза увагою науковців.

4. На прикладі легкої атлетики доведено, що нині протиборствують дві основні олімпійські стратегії. Одна з них характерна для країн з давніми традиціями в ній, що використовують свою конкурентну перевагу в розвиненій матеріально-технічній базі, значній кількості осіб, які займаються легкою атлетикою, а також в наявності налагодженої системи багаторічної підготовки олімпійського резерву (країни Європи та Північної Америки). Інша стратегія у країн, що розвиваються, які спираються на високий спортивно-генетичний потенціал своїх атлетів і активно використовують в їх підготовці організаційно-методичні можливості традиційних легкоатлетичних центрів, що є перспективним для розвитку спорту в Україні.

5. Подане з достатньою мірою доказовості свідчить про об'єктивну потребу проведення досліджень за темою обгрунтування розвитку єдиноборств в умовах України, з використанням значного спортивно-генетичного потенціалу наших атлетів, а також посилення можливостей регіонів, що постійно зростають.

Ключові слова: спортивний регіон, національна система олімпійської підготовки, спортивний резерв, олімпійський резерв, спортивно-генетичний потенціал регіону.

Аннотація

Введение. Из Олимпиады в Атланте-1996 с наградами различного достоинства вернулись гимнасты Ю. Ермаков, И. Коробчинский, Г. Милютин, Л. Подкопаева, А. Светличный, а из Сиднея-2000 А. Береш, Г. Мезенцев и А. Светличный, которые представляли Донецкую и Луганскую области. В общем гимнасты завоевали 2 золотые медали, а всего было завоевано 4 золотые (т.е. 50,0%), серебряных 5, всего завоевано 5 серебряных (100,0%), бронзовых 5, всего бронзовых 8 (62,5%). Но на следующих Играх эта тенденция прерывается, что можно связывать с исчезновением прежней, региональной гимнастической «тренерской школы». Хотя исследователи рассматривают роль государства и федераций, но авторы мало внимания уделяют важному месту регионального аспекта в развитии отдельного вида спорта.

Цель исследования - научно обосновать пути решения проблемы повышения эффективности использования «спортивных регионов» для развития отдельного олимпийского вида спорта.

Материал и методы. Используются методы теоретического исследования (обобщение литературы, материалов из Интернета, абстрагирование, идеализация, анализ и синтез, индукция и дедукция).

Результаты. Под национальной системой олимпийской подготовки (НСОП) понимается интегрированное в практику многолетней подготовки высококвалифицированных спортсменов структурное образование, которое представляет собой совокупность наиболее значимых взаимосвязанных элементов организационного и методического характера, упорядоченных таким образом, чтобы обеспечивать попадание наиболее одаренных спортсменов в число участников олимпийских соревнований и выход национальной сборной команды, честь которой они защищают, на ведущие позиции. При анализе функционирования и развития НСОП нужно выделять в их составе региональные подразделения, имеющие приоритет самостоятельности в выборе управленческих решений по развитию их территориальных образований, в дополнение к выбранной обще национальной олимпийской стратегии, и реализующие олимпийскую стратегию с учетом условий региона. Показано: адекватная оценка объективного влияния демографических и социально-экономических факторов на успешность функционирования систем олимпийской подготовки позволяет приблизиться к пониманию границ субъективного (организационно-методического) влияния на повышение ее качества. Поэтому планировать мероприятия по модернизации систем многолетней олимпийской подготовки без надежного прогноза отдачи от значительных целевых финансовых вложений и трудоемких организационно-методических преобразований, является нерациональным.

Выводы.

1. Исследованиями установлено, что качественная подготовка олимпийского резерва в любой стране на разных этапах многолетнего спортивного совершенствования должна быть полноценной составной частью национальной системы олимпийской подготовки (НСОП) и Украина не является исключением в этом признанном подходе.

2. Установлено, что оценка и использование объективно существующего влияния демографических и социально-экономических факторов на успешность функционирования систем олимпийской подготовки позволяет приблизиться к пониманию границ субъективного (организационно-методического) влияния на повышение ее качества. Планировать же меры по модернизации систем многолетней олимпийской подготовки без надежного обоснования отдачи от дополнительных финансовых вложений и трудоемких организационно-методических преобразований, является нерациональным.

3. Ряд исследователей, представляющих страны, которые образовались на территории бывшего СССР, главным образом – из Российской Федерации, глубоко изучали особенности развития отдельного вида спорта в регионах, как составной части НСОП. Были обоснованы отдельные подходы и направления к улучшению развития видов спорта на примере легкой атлетики. К передовым по организационно-методическому обеспечению подготовки олимпийцев в летних видах спорта регионах России авторы отнесли Республику Мордовия: она является явным лидером, намного превосходит другие регионы и конкурентов по своим показателям (Москву, Томск, Волгоградскую и Ростовскую области). Между тем, несмотря на признание важной роли единоборств в завоевании наград на крупнейших международных соревнованиях, тема их современного и успешного развития в регионах осталась пока вне поля внимания ученых.

4. На примере легкой атлетики доказано, что сейчас противостоят две основные олимпийские стратегии. Одна из них характерна для стран с давними традициями, использующих свое конкурентное преимущество в развитой материально-технической базе, значительном количестве лиц, занимающихся легкой атлетикой, а также в наличии отлаженной системы многолетней подготовки олимпийского резерва (страны Европы и Северной Америки). Другая стратегия присуща развивающимся странам, которые опираются на высокий спортивно-генетический потенциал своих атлетов и активно используют в их подготовке организационно-методические возможности традиционных легкоатлетических центров, что является перспективным и для развития спорта в Украине.

5. Поданное с достаточной степенью доказательности свидетельствует об объективной необходимости проведения исследований по теме обоснование развития единоборств в условиях Украины, с использованием значительного спортивно-генетического потенциала наших атлетов, а также усилением возможностей регионов, постоянно растут.

Ключевые слова: спортивный регион, национальная система олимпийской подготовки, спортивный резерв, олимпийский резерв, спортивно-генетический потенциал региона.

Постановка проблеми. Звертаючись до виступів команди України як незалежної країни на літніх Олімпійських іграх, помічеш наступне. Представники Донецької та Луганської областей на Олімпійських іграх у перші роки після розпаду СРСР були примітні своїми успіхами в спортивній гімнастиці. Так, з Олімпіади в Атланти-1996 з нагородами різного гатунку повернулись гімнасти Ю. Єрмаков, І. Коробчинський, Г. Мілютин, Л. Подкопаса, О. Світличний, а з Сіднею-2000 О. Береш, Р. Мезенцев і О. Світличний. Якщо ж оцінити медальний внесок на цих олімпіадах представників спортивної гімнастики відносно усіх завойованих нагород представниками Донбасу від інших видів спорту, – порівняння буде таким: гімнасти завоювали 2 золоті медалі, а усього було завойовано 4 золоті (тобто, 50,0%), сріб-

них – 5, усього завойовано – 5 срібних (100,0%), бронзових – 5, усього бронзових – 8 (62,5%). Але на наступних Олімпійських іграх ця тенденція переривається, що можна пов'язувати із зникненням колишньої, регіональної гімнастичної «тренерської школи» [21].

На різні регіональні аспекти розвитку спорту в Україні до та після здобуття державної Незалежності, а також за кордоном, звертали увагу ряд дослідників (О. Борисова, С. Петрушевський, 2019; О. Дрюков, 2017; Т. Єсентаєв, 2015; А. Кисельов, А. Чернотуб, О. Славітяк, К. Абрамов, 2013; О.В. Черкашин, 2013; О.В. Черкашин, О.І. Шамардин, 2010; П.В. Черкашин, 2008; Л.Я. Чеховська, 2012; Л.П. Ярославська, 2012).

До прикладу, Л. Яблонська і Т. Кропивницька Т. відмічають, що виступаючи на XXXI літ-

ніх Олімпійських іграх в Ріо-де-Жанейро, атлети Угорщини випередили у медальному майже всі колишні соціалістичні країни, окрім Росії, і посіли високе 12 місце, завоювавши 8 золотих, 3 срібні і 4 бронзові нагороди [9]. Автори зосередили свою увагу на розвитку спорту в Угорщині, враховуючи три важливі аспекти. По-перше, спортивні здобутки цієї країни переконують в особливому ставленні держави та її населення до спорту. Починаючи з перших Ігор Олімпіади 1896 р. і до 1992 р., майже завжди угорські спортсмени забезпечували собі місце у TOP-10 загального командного заліку (окрім 1920 р., коли не брали участь в Іграх, а у 1924 р. здобули 13-те місце). Починаючи з 1996 р., загальнокомандні результати стали дещо гіршими – від 12-го до 20-го місця, що обумовлено збільшенням

сильних країн-учасниць Олімпійських ігор через дезінтеграційні процеси у світі (розпад СРСР, Югославії, Чехословаччини). Проте 9-те місце у Лондоні на Іграх Олімпіади 2012 р. свідчить про конкурентоспроможність спортсменів Угорщини і сьогодні. По-друге, враховуючи економічні та демографічні показники розвитку Угорщини та порівняння їх з показниками країн-лідерів Ігор Олімпіад, спортивні здобутки спортсменів країни стають ще більш вагомими: 92-е місце за кількістю населення (за даними Центрального управління статистики Угорщини, 2019 р.) та 54-те – за показником ВВП загальним (за даними Міжнародного валютного фонду, 2019 р.). По-третє, Угорщина лише у 2004 р. увійшла до ЄС, і можна припустити, що вона знаходиться у періоді активних адаптаційних змін у всіх галузях життя, включаючи спорт, що створює додаткові труднощі у т.ч. у розвитку спорту [22, с. 53].

Між тим, звертаючи увагу на роль держави і спортивних федерацій, автори мало уваги приділяють регіональному аспекту, що не дозволяє всебічно описати особливості устрою і розвитку сучасного спорту.

Мета дослідження – науково обґрунтувати шляхи розв'язання проблеми підвищення ефективності використання «спортивних регіонів» для розвитку окремого олімпійського виду спорту.

Матеріал і методи. Використані методи теоретичного дослідження (узагальнення літератури, матеріалів з Інтернету, змісту попередніх власних наукових розробок, абстрагування, ідеалізація, аналіз і синтез, індукція та дедукція).

Результати дослідження. Сучасний спорт досяг такого рівня, коли навіть найгучніші успіхи представників тієї чи іншої країни на міжнародній арені, не підкріплені ефективним функціонуванням національної систе-

ми підготовки олімпійського резерву, йдуть в історію зі зміною одного-двох поколінь в національних збірних командах. Тому блок якісної підготовки олімпійського резерву в будь-якій країні на різних етапах багаторічного спортивного вдосконалення має бути повноцінною складовою частиною національної системи олімпійської підготовки (НСОП) [14]. При цьому існує смислова різниця в поняттях «спортивний резерв» і «олімпійський резерв». Підготовка олімпійського резерву висуває підвищені вимоги до технологічного сторони справи, оскільки повинна бути орієнтована на максимально повне розкриття природного потенціалу спортсмена. Це, в свою чергу, пов'язується з такою організацією змагальної і тренувальної практики, всієї системи позатренувальних і позазмагальних впливів, які забезпечують вихід кращих на індивідуальний пік результативності у віковій зоні оптимальних можливостей особи [16].

Як відомо, завоювання максимального числа призових місць на юнацьких, юніорських і молодіжних чемпіонатах і першостях світу в умовах централізованої підготовки, актуальне для керівництва збірних країни за різними віковими групами (групами спортивного резерву), часто входить у протиріччя із завданнями цілеспрямованої багаторічної підготовки групи олімпійського резерву. Рішення керівниками збірних команд за віковими категоріями своїх власних «локальних» завдань за рахунок передчасної інтенсифікації підготовки найбільш перспективних юних і молодих спортсменів без урахування головної мети олімпійської підготовки – основний збиваючий фактор в НСОП, який безпосередньо конкурує з її системоутворюючим фактором [16].

На «вході» в блок підготовки олімпійського резерву і на «виході» з нього є важливі «блоки спо-

лучення», до яких слід віднести багатоетапний відбір перспективних спортсменів, з одного боку, а також комплектування основних складів національних збірних команд з видів спорту – з іншого. В обох випадках пріоритетно важливою є використовувана критеріальна основа. Адже відомо, що потрапляння до основного складу збірної команди країни означає вихід на якісно інший рівень регулярної підготовки. Участь у низці кубкових стартів і систематичному змагальному «спарингу» з найсильнішими в світі представниками того чи іншого виду спорту – нічим не замінний на тепер засіб спортивного вдосконалення елітних атлетів. Навпаки, непопадання в «кубкову обойму» призводить до певної стагнації в зростанні майстерності. Все ускладнюється двома обставинами. По-перше, комплектування основних складів збірних команд не завжди йде за спортивним принципом (хоча б тому, що члени збірних з деяких видів спорту не завжди приймають участь в змаганнях внутрішнього календаря). По-друге, саме потрапляння до збірної країни, на жаль, стає підміною головної цілі і часто сприймається як надзавдання для перспективних спортсменів, яке вступає в протиріччя зі справжнім завданням багаторічного вдосконалення майстерності, орієнтованого на олімпійський успіх [16, с. 119-120].

Розглядаючи перспективи покращення розвитку спорту в окремій країні, особливо важливо визначити ключові показники, що дозволяють цілком об'єктивно судити про ефективність національних систем спортивної підготовки, а також про основні детермінанти спортивного успіху, в складі яких на даний час виділяють рівень якості організації спорту, ступінь централізації підготовки збірних команд, індивідуальний спортивно-генетичний потенціал, розвиток системи ди-

тячо-юнацького спорту, наявність передових «тренерських шкіл» з окремих видів спорту, функціонування ефективної системи змагань, програмно-нормативне та науково-методичне забезпечення спортивного тренування, наявність системи сучасних спортивних організацій, системи підготовки фізкультурно-спортивних кадрів і підвищення їх кваліфікації. Наводяться наукові дані, які свідчать, що досягнення країн на олімпійській арені корелюють з показниками матеріального благополуччя народу, зумовлюються матеріально-технічним забезпеченням, державним фінансуванням спорту, залежать від соціокультурних особливостей, етно-демографічних, кліматографічних, інформаційних та ряду інших умов функціонування систем спорту вищих досягнень [2].

О.В. Черкашин відмічає [13], що до сих пір не існує надійних кількісних оцінок, які відображають детермінованість олімпійських досягнень країн та їх регіонів соціально-економічними і демографічними факторами. Стверджуючи про існування таких важливих залежностей, сучасні російські фахівці [5; 10] посилаються на результати досліджень, проведених ще в 1960-1980-ті рр. минулого століття [8; 27], коли при вирішенні питання розвитку спорту в провідних країнах ідеологічна складова явно превалювала над науковою об'єктивністю. Тож, проблеми поступу спорту забезпечувались додатковими ресурсами. Сучасні західні фахівці в більшості випадків також оперують узагальненими економічними параметрами для пояснення зумовленості олімпійської переваги провідних в економічному відношенні держав світу [24; 25; 26].

Зрозуміло, що лише адекватна оцінка об'єктивного впливу демографічних і соціально-економічних чинників на успішність функціонування систем олімпійської

підготовки дозволяє наблизитися до розуміння меж суб'єктивного (організаційно-методичного) впливу на підвищення її якості. Планувати ж заходи з модернізації систем багаторічної олімпійської підготовки без надійного прогнозу віддачі від значних цільових фінансових вкладень і трудомістких організаційно-методичних перетворень, є нераціональним.

Застосувавши коефіцієнт кореляції Брауе-Пірсона, О.В. Черкашин з'ясував зв'язок індикаторів успішності функціонування легкоатлетичних підсистем як складових національних систем олімпійської підготовки (НСОП) підсумками Олімпійських ігор 1996-2008 рр. з основними демографічними та соціально-економічними індикаторами. Для цього були використані офіційні статистичні матеріали комісії ЮНЕСКО) відповідних країн в порівнянні періоди часу.

Під національною системою олімпійської підготовки (НСОП) автор розуміє інтегроване в практику багаторічної підготовки висококваліфікованих спортсменів тієї чи іншої країни структурне утворення, що являє собою сукупність найбільш значущих взаємопов'язаних елементів організаційного і методичного характеру, упорядкованих таким чином, щоб забезпечувати потрапляння найбільш обдарованих спортсменів до числа учасників олімпійських змагань і вихід національної збірної команди, честь якої вони захищають, на цільовий рівень сумарної олімпійської результативності. Крім того, при аналізі функціонування і розвитку великих НСОП потрібно виділяти в їх складі регіональних підрозділів, які мають пріоритет самостійності у виборі управлінських рішень щодо розвитку їх територіальних утворень, які на додаток до обраної загальнонаціональної олімпійської стратегії реалізують олімпійську стратегію

з урахуванням умов регіону [16, с. 118].

Важливо, що у складі запропонованої автором «Принципової структури національної системи олімпійської підготовки», поряд зі звичними елементами (організаційний компонент, методичний компонент тощо), з'являються ті, які мають виражену регіональну специфіку (соціокультурні умови, етно демографічні умови, клімато-географічні умови і тренерські «школи спорту»), що має бути нами надалі враховано [16].

До основних характеристик функціонування НСОП, а також при виділенні її регіональних підрозділів і підсистем за видами спорту, автор відносить: а) результативність; б) продуктивність; в) ефективність.

Під олімпійською результативністю пропонується розуміти сукупну успішність виступу національної олімпійської делегації (або учасників від регіону країни, представників виду спорту, групи видів спорту) на тих чи інших Іграх літніх або зимових Олімпіад, виражену сумою ціннісних характеристик індивідуальних внесків учасників в олімпійські досягнення. Олімпійським досягненням визнається лише факт завоювання призового місця олімпійським претендентом на нагороди, і ми поділяємо цю дослідницьку позицію.

Продуктивність НСОП розраховується приведенням показника олімпійської результативності представників національної делегації (регіону, виду спорту, групи видів спорту) до чисельності населення країни (регіону) і відображає ступінь використання в НСОП головного ресурсу – людського.

Як показники ефективності функціонування НСОП повинна розглядатись ступінь використання інших (крім людського) значущих ресурсів: матеріально-технічного, кадрового, фінансового, управлінського і т.д. Ефектив-

ність визначається приведенням показника результативності представників національної делегації (регіону, виду спорту, групи видів спорту) до оцінених кількісно параметрів використаних в системі ресурсів відповідного виду [16, с. 121].

Автором дослідження встановлено, що сильний кореляційний зв'язок між кількістю медалей, завойованих легкоатлетами різних країн в ранніх (1946-1990 рр.) і пізніх (1994-2010 рр.) Чемпіонатах Європи, що розглядається як детермінанта успішного виступу легкоатлетів на змаганнях сучасності і підкреслює значення попереднього успішного змагального досвіду та існування національних «тренерських шкіл» спорту, яка вказує на ту, що існувала і використана ефективну методологію спортивної підготовки [2, с. 37].

Доведено також, що в сучасних умовах демографічні показники та рівень соціально-економічного розвитку тих чи інших країн безпосередньо не відображаються в кількості завойованих призових місць за підсумками олімпійських змагань легкоатлетів, а також на відносній результативності і продуктивності легкоатлетичних підрозділів НСОП. Але після виходу добробуту населення на рівень вище за середній по сукупності країн, які забезпечують підготовку олімпійських призерів, а також при наявності стійких традицій в даному виді спорту перевага в чисельності населення виявляється істотним чинником підвищення абсолютної і відносної результативності національних підсистем олімпійської підготовки з легкої атлетики.

Відтак, останнім часом в легкоатлетичному спорті протиборствують дві основні олімпійські стратегії. Одна з них характерна для країн з давніми традиціями в ньому, що використовують свою конкурентну перевагу в розвиненій матеріально-технічній базі,

значній кількості осіб, які займаються легкою атлетикою, а також наявності налагодженої системи багаторічної підготовки олімпійського резерву. Переважно – це країни Європи та Північної Америки з високими показниками економічного і гуманітарного розвитку.

Інша стратегія прийнята рядом країн, що розвиваються, а саме Африки та Центральної Америки, що спираються на виключно високий спортивно-генетичний потенціал своїх атлетів і активно використовують в їх підготовці організаційно-методичні можливості традиційних легкоатлетичних центрів, що відкриваються для них в результаті зміцнення характерних для сучасного спорту тенденцій глобалізації та професіоналізації.

Обидві стратегії довели свою конкурентоспроможність. Саме вони зробили олімпійське суперництво в легкій атлетіці привабливим для сотень мільйонів людей на всіх континентах. Але при цьому саме вони стали причиною того, що, на думку О.В. Черкашина, складно виділити генеральну лінію в перспективному розвитку цього виду спорту в колишніх радянських республіках, визначити ключові фактори олімпійського успіху і намітити шлях, який приведе до успіху, тож автор і зупиняється на відповідній констатації [15].

Автор слушно ставить питання про те, що саме в кінцевому рахунку детермінує стійке лідерство представників тих чи інших країн в олімпійському спорті. Що важливіше – рівень організації спортивного руху або чисельність населення, матеріальний рівень життя або соціокультурні особливості, спортивно-генетичний потенціал нації або наявність передових тренерських шкіл, показники фінансування підготовки спортивного резерву або ступінь централізації підготовки збірних команд? З яких зразків брати

приклад, удосконалюючи власну систему? Як розставляти акценти в подальшій роботі? Адже знайти надійні джерела передового досвіду – значить закласти правильну основу для вироблення раціональної національної олімпійської стратегії [11]. Але він не знаходить відповідей на ці питання, обмежившись їх постановкою.

У заслугу автора, тим не менше, можна поставити достатньо продуктивну гіпотезу. Вона полягає в припущенні, що об'єктивний вплив демографічних і соціально-економічних факторів на успішність функціонування систем олімпійської підготовки може бути встановлено при дотриманні наступних умов: аналізуватися має повна інформація про олімпійські виступи спортсменів країн і регіонів, а не вибірккові дані; повинен бути забезпечений перехід від традиційного врахування показників абсолютної результативності систем олімпійської підготовки до обліку індикаторних показників їх відносної результативності і продуктивності; повинна бути забезпечена універсалізація алгоритмів розрахунку показників відносної результативності та продуктивності НСОП, їх регіональних підрозділів і підсистем за видами спорту, щоб в результаті була можливість перехресних порівнянь, в тому числі і в багаторічній динаміці, для надійної ідентифікації передових і відстаючих практик; повинні враховуватися демографічні та соціально-економічні показники (як поточного стану, так і взяті в їх ретроспективі), отримані з офіційних звітів відповідних статистичних комісій ООН, державних органів статистики даної та інших країн.

О.В. Черкашин встановив, що виражено позитивна динаміка протягом останніх років в Росії як безпрецедентно високий підсумковий рівень олімпійської продуктивності Мордовського регіонального підрозділу вітчиз-

няної підсистеми олімпійської підготовки легкоатлетів супроводжується абсолютним лідерством останнього серед аналогічних регіональних підрозділів і за олімпійською результативністю. Поступаючись Москві за чисельністю урбанізованого населення більш ніж в 20 разів, Республіка Мордовія внесла на 6,4% більший внесок в сумарні олімпійські досягнення російських легкоатлетів в Пекіні, ніж столиця країни. Очевидно, що фінансові, матеріально-технічні, кадрові та управлінські витрати на олімпійську підготовку легкоатлетів Москви на порядок перевищують аналогічні витрати в Республіці Мордовія, причому навіть за частиною безпосередньої підготовки членів національної команди (москвичів в ній значно більше, ніж представників Республіки Мордовія), не кажучи вже про використанні ресурси на підготовку олімпійського резерву. Отже, є всі підстави розглядати Мордовський регіональний підрозділ російської підсистеми олімпійської підготовки легкоатлетів не тільки як найбільш результативний і продуктивний, але, мабуть, і як один з найефективніших серед аналогів в регіонах Росії. Даний регіональний підрозділ є першочерговим джерелом передового досвіду олімпійської підготовки російських легкоатлетів, і саме з нього в цій країні слід брати приклад, вивчаючи особливості функціонування на змістовному рівні [12].

Дослідниця О.С. Колеснікова виконала такий аналіз продуктивності регіональних систем. Оскільки ефективність функціонування регіональних систем підготовки легкоатлетів (РСПЛ) більше за все характеризується делегуванням до збірних команд країни і рівнем результативності провідних спортсменів, авторка порівняла представництво від регіонів у списках збірних команд Російської Федерації за 2007 г.

(був взятий абсолютний показник – кількість осіб в збірній країни, і відносний – кількість осіб, наведена до чисельності міського населення суб'єкта Федерації). А потім проаналізувала рейтинг членів збірних команд у поточних списках найсильніших легкоатлетів світу за окремими змагальними дисциплінами. Це допомогло ранжувати РСПЛ Росії як більш і менш ефективні, а також розділити їх на «типові» і «атипові».

У п'ятірку найбільш ефективних за відносним показником регіонального представництва в збірних командах – ключовому в даному випадку, потрапили РСПЛ Республіки Мордовія, Чуваської республіки, Москви, Волгоградської і Брянської областей. Найбільш неефективними (окрім тих, які залишилися без представництва свої атлети в збірних країни) є РСПЛ Тюменської області, Пермського краю, Саратовської, Чітинської і Кіровської областей, хоча в цих регіонах і докладають зусилля до розвитку легкої атлетики.

Незважаючи на третю позицію РСПЛ Москви за відносним показником (18,93) і виражене лідерство за абсолютним (197 осіб в основній, молодіжній, юніорській і юнацькій збірних командах Росії), з урахуванням переважання в числі останніх іногородніх вихованців (понад половини контингенту) визнати пріоритет інтегральної ефективності московської РСПЛ важко. Про це свідчить і рівень результативності членів збірних команд москвичів. Хоча 43,7% з них входять в поточні списки 100 найсильніших легкоатлетів світу (3 є місце серед РСПЛ), усереднене значення рейтингу цих атлетів склало лише 40,3 (15 є місце). То, хоча столичні міста, Московська і Свердловська області непорівнянні з іншими суб'єктами Федерації за специфічними матеріально-технічними умовами і особливо фінансовими можливостями, а також по ряду

інших істотних в даному випадку характеристик, розвиток легкої атлетики в них є менш ефективним [7].

Явні лідери по інтегральній ефективності РСПЛ Республіки Мордовія і Чуваської республіки. У Республіці Мордовія і Чуваської республіці традиційно і дуже успішно робиться крен в напрямку вузької спеціалізації в спортивній ходьбі і бігу на витривалість (із 61 члена збірних команд, в сукупності делегованого цими суб'єктам Федерації, 59 спеціалізуються в зазначених групах видів, в тому числі 42 у спортивній ходьбі).

П.В. Черкашиним було доведено, що, на відміну від ситуації з Іграми літніх Олімпіад, чисельність населення не надає значного впливу на кількість завойованих призових місць на зимових Олімпійських іграх. Таким чином, відносна результативність систем олімпійської підготовки в зимових видах спорту та їх продуктивність теж практично не пов'язані з чисельністю населення. На відміну від ситуації з Іграми чотирьох обраних для проведення аналізу літніх Олімпіад, по загальним вибіркам країн, які підготували призерів п'яти останніх зимових Олімпіад, проглядається тенденція постійного зростання позитивного впливу показників економічного і гуманітарного розвитку країн на всі без винятку індикатори успішності функціонування їхніх НСОП. Тож, у зимових видах в наявності поступовий перехід тісноти зв'язків зі слабкого рівня на середній.

Розподіл країн на групи за чисельністю населення (в даному випадку країни другої групи, як правило, одночасно є і більш розвиненими), а також на два категоріальних рівня економічного і гуманітарного розвитку переконливо свідчить про те, що успіхи на зимових Іграх в останні роки супроводжують представників економічно і гуманітарно більш

розвинених країн. Зв'язок індикаторів економічного і гуманітарного розвитку з індикаторами успішності функціонування національних систем олімпійської підготовки в ряді випадків стосовно категорії розвинених і малонаселених країн переходить в розряд сильної позитивної.

Особливо показова в цьому плані динаміка коефіцієнта кореляції, що характеризує зв'язок показника ВВП на душу населення з продуктивністю відповідних систем олімпійської підготовки в зимових видах спорту економічно розвинених країн (1994 р.: $R = 0,212$; 1998 р.: $R = 0,269$; 2002 р.: $R = 0,434$; 2006 р.: $R = 0,640$; 2010 р.: $R = 0,846$). Цікаво, що за підсумками стартів у Ванкувері (2010 р.) стосовно відносно малонаселених країн (менше 15,4 млн чоловік) зафіксований позитивний кореляційний зв'язок між сумою завойованих призових місць і ВВП на душу населення на рівні $R = 0,859$, а між відносною результативністю систем і ВВП на душу населення відповідних країн – взагалі на рівні $R = 0,912$ (!) [12].

Зв'язки між показником ВВП на душу населення і індикаторами успішності функціонування систем олімпійської підготовки країн, що розвиваються, істотно поступаються по тісноті аналогічним зв'язкам стосовно групи розвинених країн і навіть іноді змінюють свою спрямованість. Так, показник ВВП на душу населення країн, що розвиваються, виявився практично не пов'язаним із сумою завойованих цими країнами призових місць у Ванкувері, а також з відносною результативністю їх систем олімпійської підготовки, або був помірно позитивно пов'язаний з продуктивністю таких систем.

Характер зафіксованих зв'язків індикаторів демократичного розвитку країн з індикаторами успішності функціонування їх НСОП у зимових видах спорту

цілком вписується в загальну картину.

На підставі вищевикладеного автори приходять до висновку, що тільки прискорений економічний і гуманітарний розвиток здатний істотно зміцнити позиції більшості країн, включаючи Росію, в неофіційному командному заліку на зимових Олімпійських іграх.

У світі сформувалися 3 основних і 2 регіональні центри розвитку зимових видів спорту з стабільно високим рівнем продуктивності функціонування відповідних НСОП. Основні центри утворюють Норвегія, Швеція, Фінляндія і Естонія – на півночі Європи, а також Австрія, Швейцарія, Хорватія і Чехія – в її центральній частині, Канада і частково США – в Північній Америці. Регіональні лідери – це Корея і частково Японія – в Азії, Австралія – в Південній півкулі. Продуктивність російської НСОП невинно знижується, що привело Росію в третій десяток країн у списку за підсумками Олімпійських зимових ігор 2010 р.

Разом з тим, до зростання успішності виступів національних команд на Олімпійських зимових іграх сьогодні може привести лише прискорений соціально-економічний розвиток, оскільки зафіксована чітка тенденція до зростання позитивного впливу показників економічного і гуманітарного розвитку країн на всі без винятку індикатори успішності функціонування їхніх НСОП. В даному випадку чисельність населення значення майже не має. Зимові види спорту пред'являють більш жорсткі вимоги до наявності сучасної інфраструктури (матеріально-технічної бази, науково-методичного супроводу, системи змагань і т.д.).

Щодо підготовки Олімпійців у зимових видах спорту до кращих в Росії слід віднести Красноярський край, Тюменську область, Москву, Вологодську область, республіку Удмуртія. Разом з

тим, на відміну від попередніх років, відмічені регіональні підрозділи на тлі лідируючих НСОП виглядають непереконливо, що свідчить про втрату в Росії передового регіонального досвіду олімпійської підготовки в зимових видах спорту.

Одночасно, в сучасному світі сформувалися 3 регіональні центри стійкого та успішного (продуктивного) функціонування НСОП стосовно групи літніх видів спорту: 1) в ряді острівних країн Карибського басейну це Куба, Ямайка, Багамські острови, Тринідад і Тобаго; 2) в Північній Європі, а також деяких країнах Центральної та Східної Європи (Норвегія, Данія, Нідерланди, Ісландія, Естонія, Латвія, Литва, Словенія, Угорщина, Швейцарія, Хорватія та Білорусь); 3) в Австралії і Новій Зеландії.

Ряд НСОП, які прийнято відносити до лідерів в організації та методиці олімпійської підготовки стосовно літніх видів спорту (США, Китаю, Росії, Японії, Італії, Фінляндії, Німеччини, Великобританії, Канади, Чехії, Польщі), об'єктивно такими не є. Система олімпійської підготовки Росії в літніх видах спорту в цілому стабільно позиціонується за продуктивністю в кінці третього - на початку четвертого десятик, причому з досить відчутною втратою позицій вже за підсумками Ігор Олімпіади 2008 р. в Пекіні.

Найбільшу олімпійську продуктивність стосовно легкої атлетики досить стабільно демонструють представники НСОП країн, розташованих в 4 регіонах Землі: в Карибському басейні (Багамські острови, Ямайка, Тринідад і Тобаго, Куба, епізодично - Барбадос, Панама, Домініканська республіка); в Північній, Східній і, в меншій мірі, Південній Європі (Норвегія, Фінляндія, Швеція, Білорусь, Естонія, Латвія, Литва, Чехія, Словенія, Греція, епізодично – Данія, Бельгія, Ірландія, Ісландія, в меншій мірі – Хорватія,

Румунія, Болгарія, Португалія); країни Східної Африки (Кенія, в меншій мірі – Ефіопія); Австралія [12; 20].

Щодо ситуації в Росії, автор вважає, що «тренерські школи» спорту і групи високо кваліфікованих тренерів з окремих дисциплін легкої атлетики (мордовська школа спортивної ходьби В.М. Чегіна, московська школа стрибунів у висоту Є.П. Загорулько, волгоградська школа стрибунів з жердиною Є.В. Трофімова і інші) повинні бути оформлені як федеральні центри підготовки висококваліфікованих спортсменів, що значно підвищить організаційно-управлінську ефективність підготовки легкоатлетів, забезпечить конкуренцію у виді спорту, зможе вивести російську легку атлетику і систему підготовки спортсменів в легкоатлетичному спорті вищих досягнень на новий рівень розвитку і функціонування [2, с. 37].

Проведення навчально-тренувальних зборів у цих регіональних центрах підготовки національного значення, річні відрядження тренерів і спортсменів для вдосконалення спортивної майстерності, задаватимуть напрямок провідним тренерам для підвищення продуктивності тренувального процесу і прикріплення спортсменів у групах вищої спортивної майстерності, а спільна спортивна підготовка з найсильнішими спортсменами цих центрів, спортивна селекція молоді на етапі спортивного вдосконалення повинні стати постійною безперервною практикою роботи в підготовці легкоатлетів [2, сс. 38-39].

Авторка доходить висновку про потребу не фронтального, але вибіркового розвитку легкої атлетики, що зробить витрачання ресурсів більш ефективним. Серед іншого це наступні заходи в регіонах країни:

- оптимізація взаємодії державних органів управління фізич-

ною культурою і спортом, а також основних структурних підрозділів на регіональному рівні (посилення міжвідомчої координації діяльності спортивних клубів (СК), ДЮСШ, СДЮШОР, УОР, ШВСМ; вибудовування цілісної системи спортивних організацій, здатної забезпечити реальну спадкоємність багаторічної нефорсованої підготовки обдарованих спортсменів; підвищення доступності належним чином обладнаних місць занять із сучасними типами інвентарю та екіпіровки; надання допомоги ФСТ у сприянні виконання ними своїх статутних задач);

- підвищення ефективності керівництва з боку регіональної федерації легкої атлетики (зміцнення керівних органів за рахунок пріоритетного залучення фахівців в області спортивного менеджменту, організації та методики багаторічної підготовки висококваліфікованих легкоатлетів з одночасним скороченням частки ентузіастів непрофесіоналів; організація регіональних семінарів з управління легкою атлетику з запрошенням провідних фахівців і висвітленням змісту їх роботи у ЗМІ);

- вдосконалення матеріально технічної бази для перспективних з точки зору розвитку окремих видів легкої атлетики (виділення додаткових коштів з регіональних бюджетів на будівництво відповідних загальноросійським стандартам спеціалізованих легкоатлетичних манежів; залучення коштів зі спонсорських та інших джерел для реконструкції наявних літніх і замських тренувальних баз);

- пошук можливостей для забезпечення гідного матеріального стимулювання праці тренерів (збільшення заробітної плати за рахунок коштів місцевих бюджетів, коштів засновників спортивних шкіл і СК, власних коштів від позабюджетної діяльності спортивних організацій; залучення

спонсорської допомоги місцевих комерційних структур; регулярне проведення конкурсів серед тренерів з присудженням почесних звань на кшталт «Тренер року», що підкріплюється разовими матеріальними заохоченнями);

- надання фінансової допомоги провідним представникам легкоатлетичного резерву (введення додаткових стипендій перспективним легкоатлетам; залучення спонсорських коштів місцевих комерційних структур для формування призових фондів на місцевих змаганнях; своєчасне притягнення до роботи з обдарованими молодими спортсменами фахівців-менеджерів, в тому числі з можливістю введення їх в штат працівників спортивних організацій; проведення щорічних регіональних конкурсів з присудженням почесних звань «Спортсмен року», що теж підкріплюється разовими матеріальними заохоченнями);

- вдосконалення організації відбору і селекції талановитих спортсменів (підвищення ролі найбільш досвідчених і кваліфікованих тренерів в первинному наборі, оптимізація його термінів, забезпечення реальної багатоступовості і використання науково обґрунтованих технологій відбору);

- раціоналізацію календаря дитячих і юнацьких змагань місцевого рівня (його ущільнення, забезпечення належної наступності змагань різного рангу і їх вираженої спрямованості на популяризацію занять легкою атлетику серед школярів);

- підвищення ефективності функціонування системи підготовки тренерських кадрів (модернізація робочих програм з навчальних дисциплін профільними кафедрами фізкультурних вишів, залучення до роботи зі студентами провідних тренерів регіону, посилення практичної спрямованості навчального процесу);

- підвищення ефективності

функціонування системи підвищення кваліфікації тренерських кадрів (цілеспрямований пошук, аналіз, узагальнення та поширення інформації про інноваційні технології в методиці підготовки, засобах і методах відновлення, недопінгових фармакологічних засобах підтримки; реставрація і оновлення колишньої системи підвищення кваліфікації на базі профільних кафедр фізкультурних вузів; включення тренерів в міжнародні програми ІААФ з навчання та сертифікації тренерів; спільне проведення навчально-тренувальних зборів за участю провідних тренерів-методистів);

- вдосконалення медичного забезпечення процесу підготовки спортсменів (оновлення обладнання лікарсько-фізкультурних диспансерів для ефективної реабілітації та профілактики захворювань спортсменів; залучення провідних лікарів регіону за різними нозологіями для проведення консультацій з тренерами і спортсменами; практична реалізація методики застосування недопінгових фармакологічних засобів для підвищення спортивної працездатності та оптимізації відновних процесів; створення на базі лікарсько-фізкультурних диспансерів філій антидопінгової служби; формування спеціалізованих структур, відповідальних за фізіолого-біохімічний контроль і фармакологічне забезпечення тренувального процесу);

- заохочення раціональної видової орієнтації тренерів і спортивних шкіл в цілому на об'єктивно найбільш «конкурентоспроможні» в регіонах і в цілому для російських спортсменів на міжнародній арені легкоатлетичні дисципліни (до таких належать всі види стрибків, метань, спортивна ходьба і багатоборства, а також – на найближче десятиліття – жіночий біг на короткі, середні і бар'єрні дистанції) [7].

Тож показано, в сучасних умовах демографічні показники

країн відіграють слабкий позитивний вплив на абсолютну і відносну результативність НСОП в літніх видах, слабо пов'язані з їх продуктивністю. Успішність функціонування таких НСОП в основному детермінує число осіб, залучених до організаційно-методичної системи багаторічної олімпійської підготовки, близької за рівнем до високої якості аналогічних систем їх зарубіжних конкурентів. Слабкий зв'язок соціально-економічних індикаторів з індикаторами успішності функціонування НСОП в літніх видах спорту свідчить про перспективність зусиль щодо вдосконалення останніх навіть при неповній ліквідації відставання в економічній і гуманітарних сферах [12].

Таким чином, вже проведені дослідження щодо виділення особливостей «спортивного регіону», але, на жаль, роботи, присвячені особливостям регіонального розвитку олімпійського спорту в Україні, на даний час відсутні. Одночасно з невирішеними законодавчими, організаційно-методичними, кадровими та іншими проблемами, відсутність глибоких досліджень у вказаному напрямку стримує поступ українського спорту.

Сумісний аналіз показників результативності, продуктивності і ефективності НСОП (їх регіональних підрозділів, підсистем з видів спорту, групам видів спорту) дозволить виділити передові практики, щоб потім, всебічно вивчивши їх на змістовному рівні, вносити обґрунтовані удосконалення в практику спорту.

Висновки

1. Дослідженнями встановлено, що якісна підготовка олімпійського резерву в будь-якій країні на різних етапах багаторічного спортивного вдосконалення повинна бути повноцінною складовою частиною національної системи олімпійської підготовки (НСОП) і Україна не є виключенням у цьому визнаному підході.

2. Встановлено, що оцінка і використання об'єктивно існуючого впливу демографічних і соціально-економічних чинників на успішність функціонування систем олімпійської підготовки дозволяє наблизитися до розуміння меж суб'єктивного (організаційно-методичного) впливу на підвищення її якості. Планувати ж заходи з модернізації систем багаторічної олімпійської підготовки без надійного обґрунтування віддачі від додаткових фінансових вкладень і трудомістких організаційно-методичних перетворень, є нераціональним.

3. Ряд дослідників, які представляють країни, що утворились на теренах колишнього СРСР, головним чином з Російської Федерації, глибоко вивчали особливості розвитку окремого виду спорту в регіонах, як складової частини НСОП. Були обґрунтовані окремі підходи і напрямки до покращення розвитку видів спорту на прикладі легкої атлетики. До передових за організаційно-методичним забезпеченням підготовки олімпійців в літніх видах спорту регіонах Росії автори віднесли Республіку Мордовія: вона є явним лідером, що набагато перевершує інші регіони і конкурентів за своїми показниками Москву, Томську, Волгоградську і Ростовську області. Між тим, не дивлячись на визнання важливої ролі єдиноборств у завоюванні нагород на найбільших міжнародних змаганнях, тема їх сучасного розвитку в регіонах залишилась допоки поза увагою науковців.

4. На прикладі легкої атлетики доведено, що нині протиборствують дві основні олімпійські стратегії. Одна з них характерна для країн з давніми традиціями в ній, що використовують свою конкурентну перевагу в розвиненій матеріально-технічній базі, значній кількості осіб, які займаються легкою атлетикою, а також в наявності налагодженої системи багаторічної підготовки олімпій-

ського резерву (країни Європи та Північної Америки). Інша стратегія у країн, що розвиваються, які спираються на високий спортивно-генетичний потенціал своїх атлетів і активно використовують в їх підготовці організаційно-методичні можливості традиційних

легкоатлетичних центрів, що є перспективним для розвитку спорту в Україні.

5. Подане з достатньою мірою доказовості свідчить про об'єктивну потребу проведення досліджень за темою обґрунтування розвитку єдиноборств в

умовах України, з використанням значного спортивно-генетичного потенціалу наших атлетів, а також посиленням можливостей регіонів, що постійно зростають.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що не існує будь-якого конфлікту інтересів.

Література

1. Борисова О., Петрушевський Є. Організація і управління гандболом у Німеччині. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2019. № 4. С. 15-20.
2. Германов Г.Н., Никитушкин В.Г., Цуканова Е.Г. Изучение детерминант подготовки, определяющих успех выступления спортсменов стран Европы в легкоатлетическом спорте высших достижений. Научно-теоретический журнал «Ученые записки». 2012. № 2 (84). С. 34-39.
3. Дрюков О. Організаційно-управлінські аспекти вдосконалення олімпійської підготовки спортсменів у сучасних умовах розвитку України. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2017. № 2. С. 14-19.
4. Есентаев Т. Современная система подготовки спортсменов в олимпийском спорте и ее внешняя среда. Теория и методика физического воспитания и спорта. 2015. № 4. С. 7-11.
5. Казиков, И.Б. Современная система подготовки российских спортсменов к участию в Играх Олимпиад. Москва : Физкультура и спорт, 2004. 232 с.
6. Кисельов А., Чернозуб А., Славітяк О., Абрамов К. Історичні аспекти витоків і розвитку вітрильного спорту Миколаївщини. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. 2013. № 1 (21). С. 18-22.
7. Колесникова О.С. Сравнительная эффективность и пути совершенствования региональных систем подготовки российских легкоатлетов. Теория и практика физической культуры. 2007. № 12. С. 34-37.
8. Максименко, А.М. Исследование зависимости уровня спортивных достижений стран от некоторых социально-экономических факторов (на примере XVIII Олимпийских игр в Токио): автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Москва, 1969. 18 с.
9. Олімпіада-2016: підсумковий медальний залік і анти рекорд України. URL : <https://ua.112.ua/statji/olimpiada-2016-zahalnyi-medalnyi-zalik-329250.html>.

References

1. Borisova O., Petrushevskij Ye. (2019) Organizaciya i upravlinnya gandbolom u Nimechchini. Teoriya i metodika fizichnogo vihovannya i sportu. № 4. P. 15-20. (in Ukrainian)
2. Germanov G.N., Nikitushkin V.G., Cukanova E.G. (2012) Izuchenie determinant podgotovki, opredelyayushih uspeh vystupleniya sportsmenov stran Evropy v legkoatleticheskom sporte vysshih dostizhenij. Nauchno-teoreticheskij zhurnal «Uchenye zapiski». № 2 (84). P. 34-39. (in Russian)
3. Dryukov O. (2017) Organizacijno-upravlinski aspekti vdoskonalennya olimpijskoyi pidgotovki sportsmeniv u suchasnih umovah rozvitku Ukraini. Teoriya i metodika fizichnogo vihovannya i sportu. № 2. P. 14-19. (in Ukrainian)
4. Esentaev T. (2015) Sovremennaya sistema podgotovki sportsmenov v olimpijskom sporte i ee vneshnyaya sreda. Teoriya i metodika fizichnogo vihovannya i sportu. № 4. P. 7-11. (in Russian)
5. Kazikov, I.B. (2004) Sovremennaya sistema podgotovki rossijskih sportsmenov k uchastiyu v Igrah Olimpiad. Moskva : Fizkultura i sport, 232 p. (in Russian)
6. Kiselov A., Chernozub A., Slavityak O., Abramov K. (2013) Istorichni aspekti vitokiv i rozvitku vitrillnogo sportu Mikolayivshini. Fizichne vihovannya, sport i kultura zdorov'ya u suchasnomu suspilstvi : zbirnik naukovih prac. № 1 (21). P. 18-22. (in Ukrainian)
7. Kolesnikova O.S. (2007) Sravnitel'naya effektivnost i puti sovershenstvovaniya regionalnyh sistem podgotovki rossijskih legkoatletov. Teoriya i praktika fizicheskoy kultury. № 12. P. 34-37. (in Russian)
8. Maksimenko, A.M. (1969) Issledovanie zavisimosti urovnya sportivnyh dostizhenij stran ot nekotoryh socialno-ekonomicheskikh faktorov (na primere XVIII Olimpijskih igr v Tokio): avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Moskva, 18 p. (in Russian)
9. Olimpiada-2016: pidsumkovij medalnij zalik i anti rekord Ukraini. URL : <https://ua.112.ua/statji/olimpiada-2016-zahalnyi-medalnyi-zalik-329250.html>.

10. Родиченко В.С. Олимпийская идея для России. Москва : Советский спорт, 1998. 152 с.
11. Черкашин А.В. Влияние демографических и социально-экономических факторов на успешность функционирования систем олимпийской подготовки : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Волгоград, 2012. 22 с.
12. Черкашин А.В. Влияние демографических и социально-экономических факторов на успешность функционирования систем олимпийской подготовки: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Волгоград, 2011. 215 с.
13. Черкашин А.В. Демографическая и социально-экономическая детерминированность успешности функционирования национальных подсистем олимпийской подготовки по легкой атлетике. Здоровье для всех : матер. IV Международной научно-практической конференции, УО «Полесский государственный университет», г. Пинск, 26-27 апреля 2012 г. : в 3 ч. Ч. 2 ; Национальный банк Республики Беларусь [и др.]; редкол.: К.К. Шебеко [и др.]. Пинск: ПолесГУ, 2012. С.295-299.
14. Черкашин А.В. Динамика результатов стран бывшего СССР на играх Олимпиад 1996-2012 годов как индикатор модернизации их национальных систем олимпийской подготовки. Наука и спорт: современные тенденции. 2013. №1. С. 142-146.
15. Черкашин А.В. Результаты игр XXX олимпиады в Лондоне как индикатор модернизации систем олимпийской подготовки стран на территории бывшего СССР. Здоровье для всех : матер. V Международной научно-практической конференции, УО «Полесский государственный университет», г. Пинск, 25-26 апреля 2013 г. : в 3 ч. Ч. 2 ; Национальный банк Республики Беларусь [и др.]; редкол.: К.К. Шебеко [и др.]. Пинск: ПолесГУ, 2013. С.240-243.
16. Черкашин А.В., Черкашин П.В. Национальная система олимпийской подготовки: определение, системообразующий фактор, структура и характеристики функционирования. Научно-теоретический журнал «Ученые записки». 2009. № 11 (57). С. 117-122.
17. Черкашин А.В., Шамардин А.И. Сравнительная продуктивность современных национальных систем олимпийской подготовки применительно к летним видам спорта. Теория и практика физической культуры. 2010. № 8. С. 17-22.
18. Черкашин П.В. Олимпийская стратегия России в зимних видах спорта : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Волгоград, 2008. 29 с.
19. Чеховская Л.Я. Система подготовки спортивного резерва в Украине как объект научного анализа. Физическое воспитание студентов. 2012. html. (in Ukrainian)
10. Rodichenko V.S. (1998) Olimpijskaya ideya dlya Rossii. Moskva : Sovetskij sport, 152 p. (in Russian)
11. Cherkashin A.V. (2012) Vliyanie demograficheskikh i socialno-ekonomicheskikh faktorov na uspeshnost funkcionirovaniya sistem olimpijskoj podgotovki : avtoref. dis. ...kand. ped. nauk : 13.00.04. Volgograd, 22 p. (in Russian)
12. Cherkashin A.V. (2011) Vliyanie demograficheskikh i socialno-ekonomicheskikh faktorov na uspeshnost funkcionirovaniya sistem olimpijskoj podgotovki: dis. ...kand. ped. nauk : 13.00.04. Volgograd, 215 p. (in Russian)
13. Cherkashin A.V. (2012) Demograficheskaya i socialno-ekonomicheskaya determinirovannost uspeshnosti funkcionirovaniya nacionalnyh podsystem olimpijskoj podgotovki po legkoj atletike. Zdorove dlya vseh : mater. IV Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii, UO «Poleskij gosudarstvennyj universitet», g. Pinsk, 26 – 27 aprelya 2012 g. : v 3 ch. Ch. 2 ; Nacionalnyj bank Respubliki Belarus [i dr.]; redkol.: K.K. Shebeko [i dr.]. Pinsk: PolesGU, P.295-299. (in Russian)
14. Cherkashin A.V. (2013) Dinamika rezultatov stran byvshego SSSR na igrakh Olimpiad 1996-2012 godov kak indikator modernizacii ih nacionalnyh sistem olimpijskoj podgotovki. Nauka i sport: sovremennye tendencii. №1. P. 142-146. (in Russian)
15. Cherkashin A.V. (2013) Rezultaty igr XXX olimpiady v Londone kak indikator modernizacii sistem olimpijskoj podgotovki stran na territorii byvshego SSSR. Zdorove dlya vseh : mater. V Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii, UO «Poleskij gosudarstvennyj universitet», g. Pinsk, 25-26 aprelya 2013 g. : v 3 ch. Ch. 2 ; Nacionalnyj bank Respubliki Belarus [i dr.]; redkol.: K.K. Shebeko [i dr.]. Pinsk: PolesGU, P.240-243. (in Russian)
16. Cherkashin A.V., Cherkashin P.V. (2009) Nacionalnaya sistema olimpijskoj podgotovki: opredelenie, sistemoobrazuyushij faktor, struktura i harakteristiki funkcionirovaniya. Nauchno-teoreticheskij zhurnal «Uchenye zapiski». № 11 (57). P. 117-122. (in Russian)
17. Cherkashin A.V., Shamardin A.I. (2010) Srovnitel'naya produktivnost sovremennyh nacionalnyh sistem olimpijskoj podgotovki primenitelno k letnim vidam sporta. Teoriya i praktika fizicheskoy kultury. № 8. P. 17–22. (in Russian)
18. Cherkashin P.V. Olimpijskaya strategiya Rossii v zimnih vidah sporta : avtoref. dis. ...kand. ped. nauk : 13.00.04. Volgograd, 2008. 29 p. (in Russian)
19. Chehovskaya L.Ya. (2012) Sistema podgotovki

- № 5. С. 115-118.
20. Шамардин А.И., Черкашин А.В., Викулов А.Д. Влияние демографических и социально-экономических факторов на успешность функционирования национальных подсистем олимпийской подготовки по легкой атлетике. Ярославский педагогический вестник. 2012. № 1. Том II (Психолого-педагогические науки). С. 100-102.
  21. Шаміголов Р.С., Канунніков В.М., Сидорова В.В. Спортсмени Донбасу чемпіони і призери ХХVI-ХХІХ Олімпійських ігор у складі олімпійської команди України. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова СС. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2008. – № 11. С. 66-69
  22. Яблонська Л., Кропивницька Т. Зарубіжний досвід функціонування європейської моделі спорту (на прикладі Угорщини). Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2019. № 3. С. 50-56.
  23. Ярославська Л.П. Показники участі спортсменів Черкащини на Олімпійських та Паралімпійських іграх (1952-2012 рр.). Слобожанський науково-спортивний вісник. 2012. № 5 (1). С. 157-161.
  24. Bernard A.B., Busse M.R. Who wins the Olympic Games: economic development and medal totals. URL : <http://www.nber.org/papers/w7998.pdf>.
  25. De Bosscher V., De Knop P., Heyndels B. Comparing relative sporting success among countries: create equal opportunities in sport. Journal for Comparative Physical Education and Sport. 2003. № 3 (3). Pp.109-120.
  26. The Money Game: What really influences a nation's probability to win Olympic medals. Research Report. URL: <http://www.sportsdrive.com/libraries.php?lid=11>.
  27. Novikov A.D., Maximenko, A.M. The influence of selected socio-economic factors on the level of sports achievements in the various countries. International Review of Sport sociology. 1972. № 7. Pp. 22-44.
  20. Shamardin A.I., Cherkashin A.V., Vikulov A.D. (2012) Vliyanie demograficheskikh i socialno-ekonomicheskikh faktorov na uspehnost funkcionirovaniya nacionalnykh podsistem olimpijskoj podgotovki po legkoj atletike. Yaroslavskij pedagogicheskij vestnik. № 1. Tom II (Psihologo-pedagogicheskie nauki). P. 100-102. (in Russian)
  21. Shamigolov R.S., Kanunnikov V.M., Sidorova V.V. (2008) Sportsmeni Donbasu chempioni i prizeri HHVI – HHIIH Olimpijskikh igor u skladi olimpijskoyi komandi Ukraini. Pedagogika, psihologiya ta mediko-biologichni problemi fizichnogo vihovannya i sportu: naukova monografiya za redakciyeyu prof. Yermakova S.S. - Harkiv: HDADM (HHPI), No 11. P. 66-69. (in Ukrainian)
  22. Yablonska L., Kropivnicka T. (2019) Zarubizhnij dosvid funkcionuvannya yevropejskoyi modeli sportu (na prikladi Ugorshini). Teoriya i metodika fizichnogo vihovannya i sportu. № 3. P. 50-56. (in Ukrainian)
  23. Yaroslavska L.P. (2012) Pokazniki uchasti sportsmeniv Cherkashini na Olimpijskikh ta Paralimpijskikh igrah (1952-2012 rr.). Slobozhanskij nauko-sportivnij visnik. № 5 (1). P. 157-161. (in Ukrainian)
  24. Bernard A.B., Busse M.R. Who wins the Olympic Games: economic development and medal totals. URL : <http://www.nber.org/papers/w7998.pdf>. (in English)
  25. De Bosscher V., De Knop P., Heyndels B. (2003) Comparing relative sporting success among countries: create equal opportunities in sport. Journal for Comparative Physical Education and Sport. № 3 (3). Pp.109-120. (in English)
  26. The Money Game: What really influences a nation's probability to win Olympic medals. Research Report. URL: <http://www.sportsdrive.com/libraries.php?lid=11>. (in English)
  27. Novikov A.D., Maximenko, A.M. (1972) The influence of selected socio-economic factors on the level of sports achievements in the various countries. International Review of Sport sociology. № 7. Pp. 22-44. (in English)

Вілянський Володимир

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 19, 49005, Україна

Кравченко Катерина

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 19, 49005, Україна
e-mail: eKaterina.dofk@gmail.com